

Сияев Т.М., Желдецова М.Б.

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТЕРДЕ ҮЙ ТАПШЫРМАСЫНЫН МААНИСИ ЖАНА ОРДУ

Сияев Т.М., Желденева М.Б.

МЕСТО И РОЛЬ ДОМАШНИХ ЗАДАНИЙ В НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛАХ

УДК: 373

Бүгүнкү күндө башталгыч мектептерде окуучуларды өз алдынча иштөөгө көнүктүрүү кыйла татаал кырдаалдарды туудурууда. Мына ушуга байланыштуу үй тапшырмасына абдан зор көңүл бурулуп келет. Үй тапшырмасынын системалуу жүрүшү билим сапатын жогорулатууга дагы таасирин тийгизет. Азыркы мезгилде мектеп окуучуларынын билим сапатын жогорулатуу үчүн үй тапшырмасынын маанисин жана ордун жеткиликтүү түшүндүрүп, туура уюштуруу зарыл. Белгилүү окумуштуулардын үй тапшырмасына берген аныктамаларын карап көрсөк: а) педагогика адистеринде окуган жогорку окуу жайынын студенттерине арналган Б.П. Есипованын окуу китебинде: «үй тапшырмасы – бул окуучунун алган билимин бекемдеп, билгичтик жана көндүмгө ээ болуусу» [1, б.-171.] катары берилет; б) дагы бир окуу куралында С.П. Баранов: «үй тапшырмасы окуучунун өз алдынча ой жүгүртүүсүн өнүктүрүп, аң сезимдүү материалды өздөштүрүүгө жетишүүсү» деген аныктаманы берет [2, б - 139.]; в) белгилүү окуу китебинде И.Ф. Харламов: «үй тапшырмасы – бул окуучулардын берилген тапшырмаларды өз алдынча аткарып, терендетип өздөштүрүп жана практика жүзүндө пайдалануу менен билим, билгичтик жана көндүмгө ээ болуусу» түшүнүгүн белгилеген [3, б – 274.]; г) ал эми Болотина Л.Р., Баранов С.П. жана башка авторлордун окуу китебинде үй тапшырмасы – бул «окуучунун сабактан тышкары жеке өз алдынча ишмердүүлүгү» катары бааланат [4,б-103.]; д) В.В. Белорусованын жана И.Н. Решетеньдин редакциясында жарык көргөн китепте үй тапшырмасы – бул «окуу программасында берилген тапшырмаларды аткаруучу окутуунун бирден бир формасы» аныктамасын белгилешкен [5, б-132.]. Демек бүгүнкү күнгө чейин окумуштуулар үй тапшырмасына так аныктама бере албай келишет, себеби үй тапшырмасы окуу процессинин бир бөлүгү катары дагы, окуучулардын өз алдынча окуу ишмердүүлүгү катары дагы, окуу процессин уюштуруу формасы катары дагы, окуу методу катары дагы каралууда. Жалпылап айтканда, үй тапшырмасы окуучуларга мугалим тарабынан берилип, өз алдынча иштөөгө, өздөштүргөн материалды бекемдеп, ой жүгүртүүсүн өнүктүрүп, терендетип өздөштүрүү менен бирге практика жүзүндө пайдалана билүүсү жана билим, билгичтик, көндүмгө ээ болуусу, башкача айтканда ал бир эле учурда форма дагы, метод дагы жана өз алдынча уюштурулган окуу-таануу процесси дагы болуп саналат.

Азыркы мезгилге чейин үй тапшырмасынын функциясы боюнча дагы бир пикирди бардык педагогдор кабыл ала элек. Окуучуну үй тапшырмасын өз алдынча аткара билүүсүнө, тапшырманы дайыма аткаруу менен жоопкерчиликтүү болууга, сабактан тышкары ишмердүүлүгүн туура уюштурууга жана билим, билгичтик, көндүмгө ээ болууга жардам берет [2,5]. Башкача айтканда, окуучу мектептен өздөштүргөн билимин үй тапшырмасынын жардамы менен бекемдеп, ар тараптуу билгичтиктерге ээ болууга жетишет [6]. Ошону менен бирге эле үй тапшырмасын өз алдынча аткарып, ой жүгүртүүсүн өнүктүрүп, андап, өз оюн, иш - аракетин өзү көзөмөлдөөгө жетишерин дагы өз убагында С.П.Баранов белгилеп кеткен [2]. Сөзсүз түрдө, үй тапшырмасы бирдей бөлүктөргө бөлүнүшү керек [7]. Кошумча чыгармачылык мүнөзгө ээ тапшырмалардан берүү дагы окуучунун образдык элестөөсүн өнүктүрүү максатында эң зарыл иш [1]. Үй тапшырмасынын маңызы окуучунун үй тапшырмасын өз алдынча аткаруусу менен берилген тапшырманы кайталап, терең өздөштүрүүгө жана практика жүзүндө пайдалануу деңгээлине жетүүгө багыттайт [3,9]. Окуучунун кебин, ой жүгүүсүн жана жазууга болгон жөндөмүн жогорулатуу теория менен практиканы айкалыштыра көз каранды. Математикалык, лингвистикалык көнүгүүлөр, турмуш менен байланышкан маселелердин негизги орду ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө шарт түзөт [8]. Мисалы: математика сабагынан В.Ф.Шаталовдун ыкмасын карап көрөлү. Бул ыкма окуучулардын маселе түзүүсүн маанилүү деңгээлге көтөрүп, тапшырмалардын көлөмүн көбөйтүүгө жардам берээрин белгилеп кеткен. Ал ар бир окуучуга альбом түзүлүп, анда атайын бетти (плашка) түзүүнү сунуштап, аны клеткаларга бөлүп, андан соң бул клеткаларга аткарылган тапшырмалардын номерин жазып турууну белгилеген. Бул ыкма окуучулардын ортосундагы атаандаштыкты жаратып, үй тапшырмасын аткарууда стимул түзүп, натыйжада, сапаттуу билимге ээ болууга түрткү болору далилденген [6].

Белгилүү окумуштуулар И.Ф.Харламов, Б.П.Баранов, В.М.Лещинский, С.В.Кульневич жана башкалар үй тапшырмасынын маңызы жөнүндө кайчы пикирлерин айтып келишкен. Алардын ою негизинен үй тапшырмасы бир максатты көздөп, окуучунун өз алдынча ишмердүүлүгүн аныкталган деңгээлге жеткирүү, анын маңызын түзөт деп эсептешет. Ошондуктан мугалим үй тапшырмасынын мазмунун аныктоодо анын дидактикалык милдетте-

рин так жана дана аныкташы керек. Себеби үй тапшырмасынын мазмунуна билимге, билгичтикке жана көндүмгө ээ болуунун эң зарыл компоненти камтылган [10].

Айрым изилдөөлөрдө үй тапшырмасынын мазмунуна төмөнкүлөрдүн камтышын зарыл деп белгилешет:

- китептен өтүлгөн материалды кайталоо;
- оозеки көнүгүүлөрдү аткаруу;
- окуу сабагынан чыгармачылык иштерди аткаруу;
- табият таануу сабагынан байкоо жүргүзүү;
- илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү;
- материалды өздөштүрүү менен бирге өз алдынча табышмак, жаңылмач, аңгеме түзүүгө үйрөнүү;
- конструкциялоо, сүрөт тартуу, пластилинден ар кандай предметтерди чагылдыруу

Демек, үй тапшырмасынын мазмуну окуучунун ар тараптуу өнүгүүсүнө, өз алдынча иштөөсүнө түрткү болот. Үй тапшырмасы окуучунун мектептен аткарган иши менен тыгыз байланышта экендигин эске алуу керек. Сабактын жогорку деңгээлде өтүлүшү жана үй тапшырмасын толук кандуу түшүндүрүп берүү - окуучулардын үй тапшырмасын ийгиликтүү аткаруусуна шарт түзөт [10]. Ошол эле учурда, үй тапшырмасы аныкталган бирдей бөлүктөргө бөлүү менен берүү, анын жыйынтыктуу болушуна себептердин бири болуп саналат [7]. Үй тапшырмасын уюштуруу эки негизги мүнөздөмө менен аныкталат. Биринчиси, мугалим тарабынан берилген үй тапшырмасынын көлөмү, ал эми экинчиси, окуучулардын берилген тапшырманы татаалдык деңгээли эсептелет [3,9].

Натыйжада, үй тапшырмасын уюштуруу эң алгач тапшырманын көлөмүн туура аныктоого көз каранды. Адата, башталгыч мектептеги окуучуларынын үй тапшырмасын аткарууга бөлүнгөн убактысы төмөнкүчө көрсөтүлөт: 1-класс - 1саат, 2-класс – 1,5 саат, 3-класс жана 4-класс – 2 саат [3, 10]. Ал эми, Б.П.Есипова 1-класста – 30 мүнөт, 2-класста – 45 мүнөт, 3 жана 4-класста – 60 - 90 мүнөт бөлүнүшү зарыл деп белгилеп кеткен [1]. Ошол эле учурда, В.М.Лещинский, С.В.Кульневичтин ойлору боюнча «үй тапшырмасын аткаруу мажбурлоонун негизинде эмес, өздүк системанын негизинде жүрүшү керек» деп белгиленет [7]. Белгилей кетүүчү нерсе, үй тапшырмасын берүүнүн алдында мугалим окуучуларды тапшырма аткарууга багыттарды, көрсөтмөлөрдү берүүсү зарыл [5].

Башталгыч мектептин окуучуларына үй тапшырмасын жеткиликтүү түшүндүрүп, окуучунун ден соолугуна терс таасирин тийгизбегендей кырдаал түзүүсү керек. Үй тапшырмасын берүүнү, сөзсүз түрдө, бардык предметтерди окуучунун деңгээлине жараша индивидуалдаштырып, системалуу түрдө көзөмөлгө алуу керек [5]. Н.В.Савин окуучулардын дайыма тапшырма аткаруусу үчүн төмөнкүлөрдү эстен чыгарбоону сунуштаган. Окуучуну өз алдынча иштөөгө көнүктүрүп, аны текшерүү үчүн аныкталган бир система иштеп чыгып, үй тапшырмасын белгиленген бир убакытта, режимди сактоо менен аткарып, тоскоолдуктарды өзүн чечүүсүнө багыт берүү керек. Ошондуктан үй тапшырмасынын маанисин жогорулатуу үчүн, аны тынымсыз текшерип туруу зарыл [10].

Демек, үй тапшырмасын аткарууда окуучу мажбурлоонун негизинде эмес, өздүк системанын негизинде жүргүзүп, өз алдынча ишмердүүлүгүнүн деңгээлин аныкталган чекке жеткирип, өз алдынча аракеттенүүсү зарыл. Б.П.Есипова белгилеп кеткендей үй тапшырмасын аткаруу үчүн, өзгөчө башталгыч класстын окуучуларына жетиштүү убакыт бөлүү керек. Себеби окуучу канчалык көп убакыт сарптаса, ошончолук анын ден соолугуна терс таасирин тийгизип, билиминин солгундашына алып келет. Окуу процессинин сапаттуу болуусу үчүн комплекстүү үй тапшырмасын түзүүгө мотивдөө зарыл. Ал биринчиден, окуучунун убактысын үнөмдөөгө, экинчиден, таанып - билүүсүн ар тараптуу өнүктүрүүгө, үчүнчүдөн, өз алдынча ата –энелерине көз карандысыз иштөөгө жетишет.

Адабияттар

1. Есипова С.П. Педагогика. – М.: Просвещение, 1967.
2. Баранов С.П. Педагогика.- М.: Просвещение, 1987.
3. Харламов И.Ф. Педагогика.- М.: Юристъ, 1997.
4. Болотина Л.Р., Баранов С.П., и др. М.: Просвещение, 1981.
5. Педагогика /под. ред. Белорусовой В.В.и Решетень И.Н. М.:1998.
6. <http://www.uspu.yag.ru>.
7. Лещинский В.М., Кульневич С.В. Учимся управлять собой.- М.: Просвещение, Владос,1995.
8. Немов Р.С. Психология.- М.: Гуманит. изд. центр Владос, 1998.
9. Пидкасистый П.И. Педагогика. Учебное пособие, М.: 1998.
10. Савин Н.В. Педагогика. М.: Просвещение,1978.